

MICHELLE OBAMOVÁ SVĚTLO V NÁS

JAK
SI PORADIT
V NEJISTÉ
DOBĚ

PŘELOŽILA
MICHALA MARKOVÁ

SVĚTLO V NÁS

SVĚTLO V NÁS

JAK SI PORADIT V NEJISTÉ DOBĚ

**MICHELLE
OBAMOVÁ**

PŘELOŽILA MICHALA MARKOVÁ

ARGO

THE LIGHT THAT WE CARRY. OVERCOMING IN UNCERTAIN TIMES

Copyright © 2022 by Michelle Obama

This translation published by arrangement with Crown, an imprint of the Crown Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.

Czech edition © Argo, 2023

Translation © Michala Marková, 2023

Cover design © Christopher Brand

Cover photograph © Miller Mobley

Za laskavé svolení k použití citací z dříve publikovaných děl děkujeme následujícím:
Brooks Permissions: úryvky z básně „Paul Robeson“ od Gwendolyn Brooksové;
The Permissions Company, LLC zastupující nakladatelství Copper Canyon Press:
úryvek z básně „House Called Tomorrow“ ze sbírky *Not Go Away Is My Name*.
Copyright © 2018, 2020 by Alberto Ríos;
Writers House LLC: úryvek z básně „The Hill We Climb“ Amandy Gormanové,
copyright © 2021 by Amanda Gorman.

ISBN 978-80-257-4192-4 (váz.)

ISBN 978-80-257-4271-6 (e-kniha)

*Všem těm, kdo používají svoje vnitřní světlo
k tomu, aby jiní byli vidět*

Tuhle knihu věnuju své mamince a tatínkovi,
Marian a Fraserovi, kteří mi vštípili hodnoty,
s nimiž už dlouho proplouvám světem. Díky jejich
moudrosti a zdravému rozumu se náš domov stal místem,
kde jsem měla pocit, že je mě vidět a slyšet, kde jsem si
mohla trénovat vlastní rozhodování a kde jsem se mohla
stát přesně takovým člověkem, jakým jsem chtěla být.
Byli mi neustále k dispozici a díky jejich bezpodmínečné
lásce odmalička vím, že mám svůj hlas. Jsem jim
nesmírně vděčná, že zažehli mé vnitřní světlo.

Jestli byl někdo z tvého rodu lotr,
sto jiných lotry nebylo:

ti špatní nevítězí – nakonec ne,
ať jsou sebehlučnější.

Kdyby to tak bylo,
prostě bychom tu nebyli.

Jsi dobrý od podstaty.
A s tímhle vědomím nikdy nepůjdeš sám.

Jsi žhavá novinka našeho století,
jsi dobro, co se prosadilo

navzdory všemu, i když je spousta dní,
kdy to tak nevypadá.

ALBERTO RÍOS,
Z BÁSNĚ „A HOUSE CALLED TOMORROW“
(DŮM JMÉNEM ZÍTRA)

Tady se mě tatínek snaží jednoho horkého léta
v South Side trochu zchladit.

PŘEDMLUVA

Když jsem byla ještě malá, začal tatínek chodit o holi, aby udržel rovnováhu. Nepamatuju se přesně, kdy se ta hůl v našem domě v chicagské South Side objevila – mohlo mi tou dobou být tak pět let –, prostě tam ta tenká, ale bytelná hůlka z tmavého hladkého dřeva najednou byla. Byl to jeden z prvních ústupků roztroušené skleróze, nemoci, kvůli které tatínek těžce kulhal na levou nohu. Nemoc mu nahlodávala tělo zvolna, nenápadně a nejspíš dávno předtím, než mu ji oficiálně diagnostikovali, zahryzávala se mu do centrálního nervového systému a oslabovala mu nohy, zatímco on se věnoval všedním záležitostem: chodil do práce do městské čistírny odpadních vod, s maminkou se staral o domácnost a snažil se dobře vychovat děti.

O holi se dostal po schodech nahoru do bytu nebo došel na konec domovního bloku. Večer si ji vždycky opřel o područku křesla, zdánlivě na ni zapomněl a díval se v televizi na sport, poslouchal jazz nebo si mě vzal na klín a vyptával se, co bylo ve škole. Fascinovala mě její oblá rukojeť, černý gumový nástavec

na dolním konci i duté klepnutí, se kterým vždycky dopadla na podlahu. Občas jsem s ní zkoušela chodit, napodobovala jsem tátovy pohyby a šourala se obývánkem, abych si vyzkoušela, jaké to je. Ale byla jsem malá a hůl velká, a tak jsem ji radši začala používat jako rekvizitu při hraní.

Pro nás v rodině ta hůl nic neznamenala. Byl to jen nástroj, tak jako mamínčina obrabečka byla kuchyňské náčiní nebo jako se dědečkovo kladivo používalo vždycky, když nám přišel spravit rozbitou poličku nebo garnýž. Byl to praktický předmět, byla to součást péče, něco, o co se dalo v případě potřeby opřít.

Nechtěli jsme si přiznat, že se tatínkův stav zhoršuje a jeho tělo postupně stravuje samo sebe. Táta to věděl. Maminka to věděla. Můj starší bratr Craig a já jsme tenkrát byli malí, ale děti nejsou natvrdlé, takže jsme to věděli taky, i když si s námi táta na zahrádce pořád házel míčem a chodil na naše klavírní přehrávky a na baseball. Začali jsme chápat, že vinou tatínkovy nemoci jsme jako rodina zranitelnější, že jsme méně chránění. Kdyby se něco semlelo, bylo by pro něj těžší zasáhnout a zachránit nás před požárem nebo před lupičem. Učili jsme se, že život nemáme ve vlastních rukou.

Tu a tam hůl tatínka zradila. Špatně odhadl krok nebo ško-brtl o shrnutý koberec, zapotácel se a upadl. A v tom jednom jediném nehybném okamžiku, ve zlomku vteřiny, kdy jeho tělo viselo ve vzduchu, jsme zahlédli to, co jsme doufali, že nikdy neuvidíme – jeho zranitelnost, svoji bezmoc, nejistotu a těžké časy, co nás čekají.

Když dospělý muž upadne na zem, úplně to zaduní – ten zvuk nikdy nezapomenete. Pokaždé to naším maličkým bytem otrásl jako zemětřesení a všichni jsme se mu rozeběhli na pomoc.

„Frasere, opatrně!“ řekla vždycky maminka, jako kdyby její slova mohla nějak zrušit to, co se stalo. My s Craigem jsme silou

našich mladých svalů pomohli tátovi na nohy a na všech čtyřech jsme sbírali zakutálenou hůl a brýle, co mu sletěly, jako bychom tím, že ho rychle dostaneme na nohy, mohli obrázek jeho pádu vymazat. Jako kdyby někdo z nás mohl něco napravit. Vždycky jsem se pak trápila a bála, protože mi docházelo, co můžeme ztratit a jak snadno se to může stát.

Táta se tomu obvykle jenom zasmál, svůj pád zlehčoval a dával nám najevo, že se klidně můžeme taky usmát nebo utrousit vtip. Jako kdyby mezi námi vládla nepsaná dohoda: tyhle okamžiky bylo potřeba nechat odeznít. Smích byl u nás doma taky jedním z často používaných nástrojů.

Jako dospělá už o roztroušené skleróze vím tohle: je to nemoc, která postihuje milióny lidí na celém světě. Torpéduje imunitní systém zevnitř, míchá dobré a zlé a vlastní zaměňuje za cizí. Rozvrací centrální nervový systém, zbavuje nervové výběžky zvané axony jejich ochranného obalu a ponechává ta křehká vlákna bez ochrany.

Jestli roztroušená skleróza způsobovala tatínkovi bolesti, tak o nich nemluvil. Jestli mu z toho pokořujícího omezení bylo těžko na duši, skoro to nedával najevo. Netuším, jestli padal, i když jsme u toho nebyli – v práci nebo cestou od holiče –, ale pravděpodobně ano, přinejmenším občas. Každopádně léta ubíhala. Táta chodil do práce, vracel se domů, úsměv ho neopouštěl. Třeba právě takhle svůj stav popíral. Třeba to bylo prostě jen pravidlo, podle kterého se rozhodl žít. *Když upadneš, tak zase vstaneš a jdeš dál.*

Dnes už si uvědomuju jednu důležitou věc: že mě tatínkova nemoc už v dětství poučila o tom, jaké to je být jiný, být na své životní cestě poznamenaný něčím, co nemůžete ovládat. I když jsme to nijak nerozebírali, ta odlišnost neustále visela ve vzduchu. Naše rodina si ji nosila s sebou. Dělali jsme si starosti s věcmi,

se kterými si jiné rodiny zřejmě starosti nedělaly. Měli jsme se na pozoru v ohledech, s nimiž si jiní nemuseli lámat hlavu. Když jsme šli ven, mlčky jsme hodnotili překážky a počítali, kolik energie tatínek bude muset vynaložit, než přejde parkoviště nebo se proplete po tribuně na Craigově basketovém zápasu. Vzdálenosti a sklon terénu jsme měřili jinak než ostatní. Jinak jsme se dívali na schody, na zledovatělé chodníky a vysoké obrubníky. V parcích a muzeích jsme zkoumali, kolik tam je laviček, míst, kde si může odpočinout unavené tělo. Při všech našich cestách jsme zvažovali rizika a hledali, jak tatínkovi poskytnout drobné výhody. Počítali jsme každý krok.

A jakmile nějaký nástroj přestal pomáhat, protože jeho užitečnost přebila síla nemoci, rozhlédli jsme se a našli mu jiný – hůl nahradily francouzské hole, potom motorový invalidní vozík a pak speciálně vybavená dodávka napěchovaná hydraulikou a zvedáky, které mu vynahrazovaly to, co jeho tělo už nezvládalo.

Ptáte se, jestli měl tatínek tyhle věci rád nebo jestli si myslel, že řeší jeho problémy? Ani jedno, ani druhé. A jestli je potřeboval? Ano, to rozhodně. Od toho nástroje jsou. Pomáhají nám stát rovně a nekácet se, lépe se sžít s nejistotou. Pomáhají nám vyrovnat se s proudem změn a poradit si, když se nám život vymkne z rukou. A pomáhají nám jít dál, i když v nepohodlí a s obnaženými nervovými vlákny.

O tomhle všem – o tom, co si neseme s sebou, co nás tváří v tvář nejistotě drží na nohou a jak zejména v chaotických časech nacházíme nástroje a pomůcky a učíme se o ně opřít, jsem hodně přemýšlela. Taky jsem přemýšlela, co to znamená být jiný. Pořád mě ohromuje, kolik z nás se pere s pocitem odlišnosti a jak zásadní roli naše vnímání jinakosti hraje v mnohem obecnějších hovorech o tom, v jakém světě chceme žít, komu věříme, koho si vážíme a koho necháváme padnout.

Jsou to samozřejmě složité otázky, a i odpovědi na ně jsou složité. A existuje mnoho způsobů, jak definovat, co je to být „jiný“. Ale těm, kdo se tak cítí, stojí za to vzkázat, že hledat si cestu světem plným překážek, které jiní nevidí, není vůbec snadné. Když jste jiní, je to, asi jako kdybyste používali jinou mapu a zdolávali jiné nástrahy než všichni ostatní. Někdy vám připadá, že vlastně ani žádnou mapu nemáte. Vaše odlišnost leckdy kráčí před vámi: lidi ji vidí dřív než vás. Což pro vás znamená další úkol – přenést se přes to. A to je téměř z podstaty věci nesmírně vyčerpávající.

Výsledkem je pak schopnost, bez které se v zásadě nedá přežít: stejně jako naše rodina se naučíte dávat si pozor. Naučíte se šetřit energií a hlídat si každý krok. Někde uprostřed toho všeho leží závratný paradox: odlišnost vás vychovává k ostražitosti, ale přitom vyžaduje, abyste byli smělí a troufalí.

A přesně v takovém nastavení jsem začala psát tuhle knihu: připadám si opatrná i troufalá. Když jsem v roce 2018 vydala *Můj příběh*, odezva mě překvapila – vlastně až zarazila. V té knize jsem dala průchod svým myšlenkám, abych nějak zpracovala nejen dobu, kdy jsem byla první dámou, ale obecně i celý svůj život. Podělila jsem se nejen o radostné a slavnostní okamžiky, ale i o to těžší, čím jsem si prošla – jako byla tatínkova smrt, když mi bylo sedmadvacet, ztráta nejlepší kamarádky z vysoké, potíže s otěhotněním, které jsme řešili s Barackem. Vrátila jsem se k některým zážitkům, které mi coby mladé dívce jiné barvy pleti ubíraly síly. Upřímně jsem se rozepsala o tom, jak to bolelo, když jsme Bílý dům – který se mezitím stal naším milovaným domovem – a odkaz, který si můj muž coby prezident tvrdě

odpracoval, předávali do rukou jeho nezodpovědného a bezcitného nástupce.

Vyslovit tohle všechno nahlas bylo trochu riskantní, ale zároveň úlevné. Těch osm let v roli první dámy jsem byla opatrná a ve střehu, plně jsem si uvědomovala, že se na Baracka, na mě a naše dvě dcery upínají zraky celého národa a že coby černá rodina v historicky bílém domě si nemůžeme dovolit sebemenší průšvih. Musela jsem mít jistotu, že prostřednictvím své úlohy pracuju na nějaké smysluplné změně, že témata, kterými se zabývám, jsou dobře zpracovaná a doplňují prezidentský program. Musela jsem ochránit naše děti a umožnit jim žít aspoň trochu normálně, a podpořit Baracka, který někdy na bedrech nesl snad tíhu celého světa. Ke každému rozhodnutí jsem přistupovala s nesmírnou rozvahou, zvažovala jsem všechna rizika, promýšlela veškeré překážky, dělala jsem, co jsem mohla, abych zvýšila naši šanci, že budeme žít jako lidi, a ne jako pouhé symboly toho, co ostatní na naší zemi buď milují, nebo nenávidí. Znamenalo to pro mě zcela hmatatelné napětí, ale já ho už znala. Zase jsem počítala kroky.

Psaní *Mého příběhu* pro mě bylo jako jeden dlouhý výdech. Odstartovalo moji další životní etapu, i když jsem neměla ponětí, kam to celé povede. Taký to byl první projekt, který byl jen a jen můj – nebyl spojený ani s Barackem, ani s jeho vládou, ani s našimi dětmi nebo s nějakou fází mé předešlé kariéry. Byla jsem z té nezávislosti nadšená, ale zároveň jsem cítila, že jdu s kůží na trh a že se ocitnu v tak bezbranném postavení, jaké jsem do té doby nezažila. Jednou večer těsně předtím, než knížka vyšla, jsem ležela v posteli v domě, kam jsme se ve Washingtonu přestěhovali z Bílého domu, nespala jsem a představovala si, jak tahle vysoce upřímná verze mého životního příběhu putuje do regálů knihkupectví, je překládána do desítek jazyků, jak se v ní vrtají

kritikové po celém světě. Druhý den ráno jsem měla odletět do Chicaga na zahájení velkolepého mezinárodního turné, které mě mělo zhruba během roku zavést do jednatřiceti měst a před publikum čítající někdy i dvacet tisíc lidí najednou. Zírala jsem do stropu ložnice, v hrudi se mi jako příliv vzdouvala úzkost a hlavou mi kroužily pochyby. *Neřekla jsem toho moc? Zvládnu to? Nezvořu to? A když ano, co pak?*

Někde pod tím se skrývalo cosi hlubšího, staršího, zakořeněnějšího a naprosto děsivého – základní otázka, na které spočívají všechny ostatní pochyby – tři slova, která spolehlivě moří i ty nejdokonalejší a nejsilnější lidi, co znám. Tři slova, která mě pronásledovala už jako malou holku v chicagské South Side: *Jsem dost dobrá?*

V tu chvíli jsem na to neměla jinou odpověď než: *Nevím.*

Nakonec to vyřešil Barack. Nemohla jsem usnout, pořád jsem si to přemílala v hlavě, a tak jsem se vydala nahoru a zašla za ním do pracovny, kde ve světle lampičky psal. Vysypala jsem na něj všechny svoje pochybnosti, dopodrobna vylíčila, co všechno se může zvrtnout, a on mě trpělivě poslouchal. Barack stejně jako já pořád ještě zpracovával tu cestu, která naši rodinu dovedla do Bílého domu a zase ven. A i on v sobě choval niterné pochyby a starosti, svůj – být vzácný a naprosto iracionální – dojem, že možná není dost dobrý. Chápal mě líp než kdokoliv jiný.

Když jsem na něj vyklopila všechny své strachy, jednoduše mě už pokolikáté ujistil, že ta kniha je skvělá a já taky. S jeho pomocí jsem si vzpomněla, že když děláte něco nového a velkého, úzkost k tomu přirozeně patří. Pak mě objal, sklonil se ke mně a čelem se lehce dotkl mého. Víc jsem nepotřebovala.